

PEDAGOGICAL AND CORRECTIONAL PSYCHOLOGY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-078-0-7>

ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ АГРЕСИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

Дзюба Т. М.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології*

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

Український освітній простір знаходиться в постійному пошуку нових форм індивідуалізації та гуманізації навчально-виховного процесу. Саме тому значна увага науковців та практиків сучасності звертається до передового досвіду використання арт-терапії як особливої технології, що забезпечує індивідуальний підхід до кожної дитини, діагностику, корекцію та формування ціннісного ставлення до себе й оточуючого її світу.

Особливої актуальності набуває використання методів арт-терапії у роботі з підлітками із проявами агресивності. Як стверджують провідні фахівці, будь-які види мистецтва, до яких торкається агресивна особистість, впливають на адекватність її поведінки, допомагають керувати емоційними проявами в сім'ї та колективі [1].

Метою дослідження є систематизація науково-психологічних знань про особливості використання інструментів арт-терапії для психологічної корекції агресивності підлітків.

У підлітковому віці відмічається загострення агресивних суперечностей, що пов'язано з кризою періоду дорослішання, збільшення фізичної сили та соціальної активності при загальній невпевненості, неврівноваженості, неадекватності. Тому підліткова агресивність створює дискомфорт не лише для зовнішнього оточення підлітка. Вона утруднює встановлення конструктивних взаємин підлітка з оточуючими, визначає не лише статус дитини в системі суспільних зв'язків і взаємин, впливає на розвиток особистості в цілому.

Результати лонгїтюдних досліджень свідчать про те, що агресивність достатньо стабільна в часі, існує високий рівень імовірності того, що агресія в підлітковому віці може перейти в стійку асоціальну чи антисоціальну поведінку [2].

Переважає більшість агресивних учинків підлітків є наслідком особистісної кризи. Часто ознаки розладу особистості проявляються у вигляді хворобливого ставлення до сприйняття власного Я оточуючими людьми, самотності та відірваності від світу, невідповідності свого Я якимось, найчастіше помилковим, ідеалам, відчуття втрати цілісності внутрішнього світу супроводжують жорстокої агресії.

Отже, агресія створює психологічний дискомфорт і спричиняє психологічне виснаження підлітка. А тому виникає потреба надання йому психологічної допомоги з усвідомлення об'єктів власної агресії, нейтралізації негативних емоцій і почуттів та послаблення агресії. Дієвим інструментом психологічної профілактики та корекції агресивності в підлітковому віці є метод арт-терапії. Незважаючи на тісний зв'язок з лікувальною практикою, арт-терапія в багатьох випадках має переважно психопрофілактичну, соціалізуючу і розвиваючу спрямованість, завдяки чому вона може стати цінним інструментом в діяльності освітніх установ, реабілітаційних проектах і в соціальній роботі.

Арт-терапія розглядається нами як *контрсугестивна практика*, що дозволяє підлітку вивільнитися від надмірних агресивних проявів. Контрсугестія в цьому контексті – це такий спосіб взаємодії психолога й підлітка, який здійснюється в процесі приймаючої соціалізації і передбачає опанування підлітком елементів самодослідження, самоконтролю й саморегуляції.

Важливою складовою арт-терапевтичної роботи з агресивністю є актуалізація внутрішніх ресурсів підлітка, тісно пов'язаних із творчими можливостями та гармонізація його внутрішнього стану. Арт-терапія дозволяє підлітку несвідомі прояви агресивності зробити видимими й засобами вербалізації творчого продукту допомогти йому усвідомити й трансформувати прояви агресії як деструктивної форми поведінки.

Тематичні арт-терапевтичні практики дозволяють з'ясувати причини і функції агресивної поведінки підлітка, динаміку й особливості її проявів. На думку Р. Овчарової, психокорекційна робота агресивної поведінки передбачає два рівні: 1) відстеження переживань емоційно-негативних станів, емоцій гніву, люті, роздратування і вироблення у підлітків різних форм саморегуляції; 2) пов'язаний із усвідомленням підлітком власного емоційно-особистісного ставлення та зміною настанов у міжособистісних контактах, тобто усвідомленої зміни стилю поведінки [4]. Для цього доцільно використовувати планомірне і

систематичне обговорення проблеми, що викликає агресію, дистанціювання від неї з подальшою переоцінкою, формування нових форм психологічної підтримки в ситуаціях прояву агресивності. Одне з важливих завдань арттерапевта на цьому етапі полягає в створенні оптимальних умов, відчуття безпеки у підлітка для саморозвитку, пошуку можливостей і ресурсів зустрітися з найпотаємнішими частинами своєї психіки.

Як зауважує М. В. Кіселева, досягнення позитивних психокорекційних результатів в арт-терапії відбувається внаслідок таких феноменів:

1) розвиток і посилення уваги підлітка до своїх почуттів і переживань, що підвищує самооцінку;

2) безпосередній процес творчості, який дозволяє підлітку вивільнити свої почуття, потреби і фантазії у вигляді продукту творчості;

3) можливість заново пережити внутрішній досвід зустрічі з агресією у результаті дотику до свого несвідомого й спілкування з ним на символічній мові образів в умовах безпечного простору, безумовної підтримки з боку психолога;

4) формування відчуття внутрішнього контролю й порядку через творчість;

5) опанування нових форм досвіду [3, с. 17].

Отже, арт-терапія – ефективний засіб у роботі з агресивністю підлітків. Вона сприяє зниженню агресивності, формуванню внутрішнього досвіду трансформації негативних емоційних станів через творчість.

Висновок. Узагальнення сучасних наукових підходів дозволяє розглядати арт-терапію як метод або технологію зцілення за допомогою творчості; як спеціалізовану форму психотерапії, засновану на мистецтві, образотворчій і творчій діяльності. Використання ресурсів арт-терапії дозволяє ефективно впливати на становлення емоційно-вольової сфери підлітка, формує адекватну самооцінку в міжособистісних комунікаціях, спонукає до подальшого розвитку компенсаторних властивостей збережених функціональних систем та покращує соціальну адаптацію підлітків. Механізм психологічного корекційного впливу полягає в тому, що арт-практики дозволяють в особливій символічній формі реконструювати травмуючу ситуацію і трансформувати її за допомогою творчих ресурсів підлітка.

Література:

1. Басс А. Агрессия. СПб. : Речь, 2000. 145 с.

2. Вознесенська О. Особливості арт-терапії як методу. *Психолог*. 2005. № 39. С. 5.
3. Киселева М. В. Арт-терапия в практической психологии и социальной работе. СПб. : Речь, 2007. 328 с.
4. Овчарова Р. В. Практическая психология образования : учеб. пособ. 3-е изд. М. : Академия, 2007. 448 с.
5. Панасюк В. М. Корекція агресивних поведінкових конструкцій у підлітковому віці: теоретичний аспект. *Психологія: реальність і перспективи*: зб. наук. праць РДГУ. Вип. 10, 2018. 127–134.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-078-0-8>

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ

Омельченко М. С.

*доцент кафедри спеціальної педагогіки та інклюзії
Донбаський державний педагогічний університет*

Кузнецова Т. Г.

*доцент кафедри спеціальної педагогіки та інклюзії
Донбаський державний педагогічний університет
м. Слов'янськ, Україна*

Реформування спеціальної освіти в Україні у напрямі розвитку інклюзії дає широкі можливості для освіти та соціалізації дітей з психофізичними особливостями. Водночас перед педагогами постають завдання, які вимагають від них забезпечення комфортних умов для навчання і виховання всіх дітей. Особливу увагу в цій системі потребують діти з обмеженими можливостями, яким необхідне додаткове заохочення і підтримка для отримання можливості повноцінного розвитку. Тому, щоб стати провідником сучасних ідей Нової української школи, корекційний педагог має набувати компетентностей для надання фахового психолого-педагогічного супроводу сім'ям, в яких є діти з психофізичними особливостями, що відвідують інклюзивні заклади. Початкові навички роботи та професійну свідомість корекційні педагоги набувають у закладі вищої освіти при вивченні теоретичного матеріалу та проходженні педагогічної практики. Одним із засобів